

Summary

Baluh V. S. About the understanding of alternative dispute resolution. – Article.

The article is devoted to the concept of “alternative dispute resolution” with distinguishing the author’s vision of this definition.

Key words: alternative dispute resolution, dispute, controversy, dispute settlement, method.

УДК 000.11:347.7

К. О. Хрімлі

ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Формування в Україні ринкових відносин сприяло розвитку торгівлі як виду господарської діяльності. Як відмічається в літературі, завдяки ефективному розвитку торгівлі можливо досягти більш ефективного розміщення ресурсів і вищого рівня матеріального добробуту населення [1, с. 69]. На сучасному етапі розвитку країни все більше уваги приділяється питанням правової регламентації торговельної діяльності, чим обумовлюється актуальність обраної теми дослідження.

Питанням правової регламентації торговельної діяльності приділяли увагу такі вчені, як О.В. Буткевич, М.В. Завальний, О.В. Зверева, А.И. Каминка, О.В. Полтавський, П.М. Пальчук, С.В. Томчишен, П.П. Цитович, Г.Ф. Шершеневич, однак поняття господарсько-торговельної діяльності на сучасному етапі розвитку економіки потребує додаткового дослідження.

Метою статті є надання авторського визначення господарсько-торговельної діяльності на підставі аналізу норм чинного законодавства та наукової літератури.

Термін «господарсько-торговельна діяльність» є відносно новим для українського законодавства та юридичної науки. Уперше цей термін було використано в Господарському кодексі України (далі – ГКУ України) [2], який набрав чинності в 2004 р. Згідно зі ст. 263 ГКУ України господарсько-торговельною діяльністю є діяльність суб’єктів господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення й виробів народного споживання. Вона включає як торгівлю, так і допоміжну діяльність, що забезпечує реалізацію товарів шляхом надання певних послуг.

Однак це не єдине визначення господарсько-торговельної діяльності, що міститься в законодавстві. Ознайомлення із законодавством України, яким регламентовано порядок здійснення торговельної діяльності, дозволяє визначити декілька нормативно-правових актів, де вживаються різні визначення поняття діяльності, пов’язаної зі здійсненням торгівлі.

Так, у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» вжито термін «торгівля», яким позначаються будь-які операції, що здійснюються за договорами купівлі-продажу, міни, поставки й іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на товари (ст. 1) [3].

У Податковому кодексі України [4] використано терміни «торговельна діяльність», «торгівля валютними цінностями», «торгівля іноземною валютою» та

«торгівля в розстрочку», кожен із яких має власне визначення. «Порядок проведення торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. № 833 [5], застосовує термін «торгівля» в значенні, наведеному в Державному стандарті України (далі – ДСТУ) 4303-2004 «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять» і ДСТУ 4281-2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація», згідно з якими торговельна діяльність – це ініціативна, систематична, виконувана на власний ризик для отримання прибутку діяльність юридичних і фізичних осіб щодо купівлі та продажу товарів кінцевим споживачам, посередницькі операції або діяльність із надання агентських, представницьких, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробника до споживача [6].

Вивчення змісту нормативно-правових актів, якими регламентується порядок продажу товарів, свідчить про використання різних термінів під час визначення діяльності, пов'язаної з продажем товарів. Як відзначається в літературі, такий підхід законодавця обумовлено спробою окреслити сферу дії нормативного акта й обмежити його застосування регулюванням окремих відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням торгівлі. Однак через відсутність єдиного визначення поняття торговельної діяльності його використання в нормативно-правових актах, які приймаються у сфері торгівлі, створює певні труднощі під час визначення кола відносин, які охоплюються поняттям торговельної діяльності [7].

У науковій літературі також відсутній єдиний підхід до визначення торговельної діяльності. Так, Г.Ф. Шершеневич розглядає торгівлю як господарську передаточну діяльність, що має на меті посередництво між виробниками та споживачами під час взаємного обміну економічними благами [8, с. 412]. На його думку, торговельна діяльність є посередницькою: торговець є посередником між виробником та споживачем.

Визначення поняття «торгівля» також надають А.І. Камінка [9, с. 1–2] та П.П. Цитович [10, с. 7], поділяючи торгівлю як таку на торгівлю у вузькому (товарна й банкірська торгівля) та в широкому розумінні – на діяльність, спрямовану на посередництво в передачі господарських благ від виробника до споживача (торгівля у вузькому розумінні), а також весь обіг товарів, тобто вся діяльність, яка спрямована на усунення роз'єднання в просторі й часі між виробником та споживачем (торгівля в широкому розумінні). Вважаємо, що торгівля в широкому розумінні є наближеною саме до господарсько-торговельної діяльності в сучасному розумінні ГК України.

Сучасні вчені також не мають єдиної точки зору щодо визначення торговельної діяльності. Зокрема, Л.В. Нападовська наводить таке визначення поняття «торгівля», ототожнюючи його з поняттям «торговельна діяльність»: «Торгівля – це діяльність, пов'язана з продажем товарів виробничо-технічного призначення й товарів народного споживання на підставі різних цивільно-правових договорів, які передбачають передачу прав власності на такі товари, а також допоміжна діяльність, спрямована на забезпечення умов для їх продажу шляхом надання відповідних послуг» [11, с. 36]. Недоліком вказаного визначення вважаємо обмеження

торговельної діяльності лише рамками цивільно-правових договорів. Тобто у вказаному визначенні мова йде про торговельну діяльність у вузькому розумінні.

Н.В. Дутова вважає, що торгівля – це галузь економіки, яка обслуговує рух матеріальних благ від виробника до споживача. Учений зазначає, що з юридичної точки зору суть торговельної діяльності полягає в здійсненні правочинів з оплачуваної передачі товарів від виробника кінцевому споживачеві, інколи прямо, однак у більшості випадків – через організації, що створюються з такою метою, та індивідуальних підприємців, які спеціалізуються на оптовій та роздрібній торгівлі [12, с. 3]. З таким визначенням також не можна погодитися, адже воно розкриває торговельну діяльність як галузь економіки, а не як правову категорію.

О.П. Віхров вважає, що торговельна діяльність – це ініціативна, самостійна діяльність юридичних осіб і громадян щодо здійснення купівлі та продажу товарів народного споживання з метою отримання прибутку [13, с. 291–292]. Такої ж точки зору дотримується В.В. Сергієнко [14, с. 136]. В.М. Завальний вважає торговельну діяльність підприємницькою діяльністю [15, с. 4]. Як бачимо, згаданими вченими також не охоплено весь спектр господарсько-торговельної діяльності в розумінні ст. 263 ГК України, а скоріше визначено торговельну діяльність у вузькому розумінні.

П.М. Пальчук вважає, що торгівля (торговельна діяльність) як самостійний предмет нормативно-правового регулювання може бути визначена як діяльність, пов'язана з продажем товарів виробничо-технічного призначення й товарів народного споживання на підставі різних цивільно-правових договорів, які передбачають передачу прав власності на такі товари, а також допоміжна діяльність, яка спрямована на забезпечення умов для їх продажу шляхом надання відповідних послуг [16, с. 78]. Учений вказує, що це визначення відображає скоріше економічну сутність такої діяльності, ніж правові форми її здійснення. Більш повно правові форми здійснення торговельної діяльності розкриваються через класифікацію торгівлі (торговельної діяльності). Критерієм для такої класифікації П.М. Пальчук вважає закріплений у законодавстві принцип поділу будь-якої господарської діяльності на підприємницьку (комерційну) та непідприємницьку (некомерційну) (ч. 2 ст. 3 ГК України).

Вважаємо, що вказане визначення також охоплює лише торгівлю у вузькому розумінні в межах цивільно-правового підходу, а запропонована класифікація не відображає форми господарсько-торговельної діяльності в розумінні ст. 263 ГК України.

О.В. Буткевич розглядає торговельну діяльність як вид господарської діяльності. Учений вважає, що термін «торгівля» є більш широким і включає поняття «торговельна діяльність» та «торговельні операції». Торговельні операції спрямовані на виконання договорів купівлі-продажу й не мають систематичного характеру. Водночас, якщо торговельні операції фізичної особи набувають систематичного характеру (більше 4 разів на календарний рік), вона повинна зареєструватися як суб'єкт підприємництва, і тоді її практичні дії щодо укладення та виконання оплатних договорів, які передбачають передачу прав власності на товари, розглядаються як торговельна діяльність. О.В. Буткевич надає таке визначення: торговель-

на діяльність – це систематична господарська діяльність суб'єктів господарювання з реалізації продукції виробничо-технічного призначення й виробів народного споживання, що здійснюється на професійних засадах, у сфері товарного обігу, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг із метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку або без мети отримання прибутку [17, с. 72]. Вказане визначення є більш широким, проте також не охоплює всі види господарсько-торговельної діяльності в розумінні ст. 263 ГК України.

Вищезазначене свідчить про відсутність як у законодавстві, так і в науковій літературі єдиного підходу до визначення поняття господарсько-торговельної діяльності, що створює певні труднощі в практичній роботі суб'єктів господарювання, зокрема стосовно необхідності отримання дозвільних документів у процесі здійснення господарсько-торговельної діяльності. Крім того, певні труднощі в тлумаченні нормативно-правових актів може викликати застосування в юридичній літературі й нормативно-правових актах поряд із терміном «торговельна діяльність» також терміна «торгова діяльність». Це спричинено лексичними помилками, у зв'язку із чим необхідно привести всі нормативно-правові акти у відповідність до правил правопису для уникнення в подальшому юридичних казусів.

У навчальній літературі поняття господарсько-торговельної діяльності надається відповідно до положень ст. 263 ГК України [18, с. 343–347; 19, с. 417–419]. Однак, розглядаючи визначення господарсько-торговельної діяльності, слід розглянути ознаки господарської діяльності, які виділяє В.С. Щербина, зосереджуючи увагу на її суспільно корисному характері, а саме:

- «по-перше, така діяльність полягає у виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг не для власних потреб виробника, а для задоволення потреб інших осіб;
- по-друге, така діяльність виконується на професійних засадах;
- по-третє, результати такої діяльності мають реалізовуватися за плату, тобто функціонувати як товар;
- по-четверте, ця діяльність поєднує як приватні інтереси виробника, так і публічні інтереси (держави, суспільства, значних верств населення тощо)» [20, с. 16].

Отже, господарсько-торговельна діяльність – це самостійний вид господарської діяльності, який має свій суб'єктний склад, об'єкт, зміст та порядок здійснення. Господарсько-торговельна діяльність полягає в реалізації продукції виробничого призначення та товарів народного споживання, а також у здійсненні допоміжної діяльності, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг.

Виконання господарсько-торговельної діяльності на професійних засадах обумовлюється суб'єктним складом цього виду діяльності, до якого можуть входити лише суб'єкти господарювання, визначені в ст. 55 ГК України.

Господарсько-торговельна діяльність здійснюється на платній основі, тобто певна продукція й товари реалізуються за кошти.

Стосовно поєднання під час здійснення господарсько-торговельної діяльності як приватних інтересів виробника, так і публічних інтересів (держави, суспільства, значних верств населення тощо) слід зазначити, що господарсько-торговельна діяльність здійснюється у формі оптової та роздрібно торгівлі, тобто являє собою

реалізацію продукції на споживчому ринку України, який поєднує в собі інтереси його учасників – виробників, продавців та споживачів [21, с. 25–35].

У літературі наголошується на тому, що сучасний споживчий ринок України має соціальну спрямованість і потребує відповідного захисту [22, с. 409–412], отже, поєднання приватних та публічних інтересів під час здійснення господарсько-торговельної діяльності є очевидним.

Слід також відмітити, що специфікою цього виду діяльності є те, що, крім суб'єктів господарювання, для яких господарсько-торговельна діяльність є основним видом діяльності, майже всі суб'єкти господарювання вступають у договірні відносини, що опосередковують цей вид діяльності незалежно від основних напрямів господарської діяльності конкретного суб'єкта господарювання.

Виходячи з аналізу законодавства й наукової літератури, можна зробити такі висновки:

1) необхідно вдосконалити визначення «господарсько-торговельна діяльність» і закріпити єдине поняття в усіх нормативно-правових актах України;

2) проведений аналіз дозволяє запропонувати таке авторське визначення: господарсько-торговельна діяльність – це самостійний вид господарської діяльності, спрямований на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення й виробів народного споживання, який здійснюють суб'єкти господарювання, незалежно від форм власності, за плату на професійних засадах.

Література

1. Буткевич О.В. Співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність» / О.В. Буткевич // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 1. – С. 69–73.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 114.
3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.07.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.
5. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.2006 р. № 833 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF>.
6. Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять : ДСТУ 4303:2004 від 01.07.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profiwins.com.ua/ru/directories1/dstu4303.html>.
7. Несинова С.В. Господарське право України / С.В. Несинова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/gospodarske_pravo_ukrayini_-_nesinova_sv.
8. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права : [монографія] : в 2-х т. / Г.Ф. Шершеневич. – 4-е изд. – СПб. : Издание Братъев Башмаковых, 1908– . – Т. 1 : Введение. Торговые деятели. – 1908. – 515 с.
9. Каминка А.И. Очерки торгового права : в 2-х вып. / А.И. Каминка. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Право, 1912– . – Вып. 1. – 1912. – 447 с.
10. Цитович П.П. Труды по торговому и вексельному праву : [учебник] : в 2-х т. / П.П. Цитович. – М. : Статут, 2005– . – Т. 1 : К вопросу о слиянии торгового права с гражданским. – 2005. – 493 с.
11. Полтавський О.В. Торгове право : [навчальний посібник] / О.В. Полтавський, С.В. Томчишен. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 168 с.
12. Дутова Н.В. Понятие и правовое регулирование торговли / Н.В. Дутова // Закон. – 2005. – № 5. – С. 3–5.
13. Віхров О.П. Господарське право. Спеціальна частина : [навчальний посібник] / О.П. Віхров. – К. : Слово, 2006. – 344 с.

14. Сергієнко В.В. Правове забезпечення, організація та захист господарської діяльності : [конспект лекцій] / В.В. Сергієнко, В.Д. Понікаров, Ж.О. Андрійченко, С.Ф. Денисюк, І.В. Ялдин, В.В. Деркач, Д.В. Назаренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 236 с.
15. Завальний М.В. Торгове право : [конспект лекцій] / М.В. Завальний. – Суми : Сумський національний аграрний університет, 2002. – 57 с.
16. Пальчук П.М. Ліцензування торговельної діяльності в Україні : дис. ... канд. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / П.М. Пальчук ; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2008. – 208 с.
17. Буткевич О.В. Співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність» / О.В. Буткевич // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 1. – С. 69–73.
18. Несинова С.В. Господарське право України : [навчальний посібник] / [С.В. Несинова, В.С. Воронко, Т.С. Чебикіна] ; за заг. ред. С.В. Несиної. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.
19. Господарське право України : [підручник] / М.К. Галянтич, С.М. Грудницька, О.М. Міхатуліна та ін. – К. : МАУП, 2005. – 424 с.
20. Щербина В.С. Господарське право : [практикум] / [В.С. Щербина, Г.В. Пронська, О.М. Вінник та ін.] ; за заг. ред. В.С. Щербини. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 416 с.
21. Зверева Е.В. Хозяйственно-правовая защита потребительского рынка : [монография] / Е.В. Зверева. – Луганск : Ноулидж, 2010. – 396 с.
22. Зверева О.В. Захист споживчого ринку господарсько-правовими засобами / О.В. Зверева // Вісник Донецького національного університету. Серія В «Економіка і право». – 2011. – № 1. – Т. 2. – С. 409–412.

Анотація

Хримли К. О. Поняття господарсько-торговельної діяльності. – Стаття.

Статтю присвячено розробці єдиного поняття господарсько-торговельної діяльності шляхом аналізу чинних нормативно-правових актів і наукової літератури.

Ключові слова: торгівля, торговельна діяльність, господарська діяльність, господарсько-торговельна діяльність.

Аннотация

Хримли Е. А. Понятие хозяйственно-торговой деятельности. – Статья.

Статья посвящена выработке единого понятия хозяйственно-торговой деятельности на основе анализа действующих нормативно-правовых актов и научной литературы.

Ключевые слова: торговля, торговая деятельность, хозяйственная деятельность, хозяйственно-торговая деятельность.

Summary

Hrymly K. O. Notion of economic and trade activities. – Article.

Paper develops a unified concept of economic and trade activities by analyzing the existing legal acts and scientific literature.

Key words: trade, trading activities, economic activity, economic and trade activities.